

Пекна Г.Б.

кандидат економічних наук, доцент
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна
e-mail: HalynaPB@krok.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4902-6052>

Озійчук А.Ю.

студентка, ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК" м.Київ, Україна
OziichukAY@krok.edu.ua

М.Х. БУНГЕ ЯК ФУНДАТОР ПСИХОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІКИ ХХ СТ

Анотація. У тезах досліджується внесок видатного вітчизняного вченого-економіста ХІХ ст. М. Х. Бунге щодо впливу психології на економічну поведінку. Виділено основні напрями економічних реформ. Виявлено, що розроблені М.Х. Бунге реформаторські проекти та реалізовані ним економічні перетворення багато в чому перекликаються із загальним спрямуванням та змістом сучасних економічних процесів в Україні.

Ключові слова: психологічна школа, політична економія, психологічні чинники, економічні рішення, потреби, мотивація, соціально-орієнтовані економічні моделі, економічна поведінка, економічна соціологія.

Народився М. Х. Бунге 11 (23) листопада 1823 року в Києві в родині лікаря Християна Георга Бунге та Катерини Миколаївни Гебенер. У 1845 році закінчив юридичний факультет Університету Св. Володимира (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Після завершення навчання Бунге присвятив себе науковій та викладацькій роботі в Університеті Св. Володимира. У 1852 році, у віці 29 років, він став доктором політичних наук та очолив кафедру політичної економії та статистики. Тричі обирався ректором університету: 1859–1862, 1871–1875 та 1878–1880 роках. Під час свого ректорства Бунге сприяв розвитку університету, впроваджуючи сучасні методи навчання та підтримуючи наукові дослідження. Він також був членом Імператорського Російського географічного товариства та почесним членом Петербурзької Академії наук [1].

У період індустріалізації та соціальних змін стало очевидним, що класичні економічні теорії не повністю пояснюють складність економічних процесів. Зростання ролі особистості в економічних відносинах вимагало глибшого розуміння мотивів та психологічних чинників, що впливають на прийняття економічних рішень. Це призвело до формування

суб'єктивістського напрямку в економічній науці, який зосереджувався на внутрішніх мотиваціях та індивідуальних оцінках економічних агентів.

Микола Бунге, будучи професором та ректором Київського університету, критично ставився до ідей класичної політичної економії. Він вважав, що економічна наука повинна враховувати людську природу, потреби, волю та свідомість.

На відміну від цих підходів, психологічна школа Бунге наголошувала на важливості суб'єктивних факторів, таких як особисті потреби, мотиви та емоції, у формуванні економічної поведінки. Це дозволило глибше зрозуміти механізми прийняття рішень та адаптації економічних моделей до реальних умов, враховуючи людський фактор.

Таким чином, внесок Миколи Християновича Бунге та його послідовників у розвиток психологічного напрямку в економічній науці полягає у розширенні аналітичних рамок економічної теорії, включаючи в них психологічні аспекти, що сприяло більш комплексному розумінню економічних процесів та поведінки індивідів у ринкових умовах [2].

У своїй праці "Основи політичної економії" (1870) Бунге підкреслював, що економічні явища не можна розглядати ізольовано від психологічних аспектів, оскільки вони безпосередньо впливають на господарську діяльність та прийняття рішень. Цей підхід став основою для формування Київської психологічної школи, яка здобула визнання і за межами України.

Окрім суто економічних та психологічних аспектів, Бунге надавав великого значення моральним та етичним чинникам у господарській діяльності. Він вважав, що економічна наука повинна бути тісно пов'язана з діяльністю людей, а отже, з їхньою природою, потребами, волею та свідомістю. Це означає, що моральні цінності та етичні норми впливають на економічну поведінку та результати господарської діяльності. Такий підхід сприяв формуванню більш гуманістичного та відповідального ставлення до економічних процесів. Він наголошував, що економічна система, побудована виключно на особистій вигоді без врахування моральних аспектів, може призвести до соціальної нерівності, зловживань та втрати довіри до ринкових механізмів [3].

Будучи міністром фінансів, Бунге намагався втілити в життя принципи прозорості та справедливості в економічній політиці. Він запроваджував реформи, спрямовані на пом'якшення податкового тиску на населення, боротьбу з корупцією та бюрократією. На його думку, держава повинна не лише забезпечувати сприятливі умови для бізнесу, але й регулювати економічні процеси з урахуванням суспільного добробуту.

Таким чином, наукова спадщина Миколи Християновича Бунге підкреслює важливість врахування суб'єктивних мотивів, міждисциплінарного підходу та морально-етичних аспектів у дослідженні економічних явищ, що робить його внесок актуальним і в сучасній економічній науці.

Вплив на економічні дослідження та розвиток психологічної економіки [4]:

1. Формування нового напрямку в політичній економії. Традиційна економічна теорія XIX століття базувалася на припущенні, що люди є раціональними агентами, які прагнуть максимізувати вигоду. Бунге, натомість, висунув ідею, що економічні рішення залежать не лише від об'єктивних факторів (ринкової ціни, пропозиції, попиту), але й від психологічних аспектів: емоцій, мотивів, довіри, моральних принципів та соціальних норм.

2. Вплив на соціально-орієнтовані економічні моделі. Бунге наголошував на необхідності соціального виміру економіки та її зв'язку з моральними нормами. Він вважав, що ринок не може бути повністю "автоматичним" і саморегульованим, оскільки суспільство має встановлювати певні етичні та соціальні обмеження.

3. Вплив на розвиток економічної психології. Бунге одним із перших у світовій економічній думці наголошував на необхідності міждисциплінарного підходу до економіки, включаючи соціологію та психологію. Він передбачив, що в майбутньому економічна наука буде змушена враховувати не лише макроекономічні показники, але й психологічні механізми прийняття рішень.

4. Передбачення необхідності державного регулювання економіки. У своїх працях Бунге підкреслював, що економічний розвиток неможливий без державного втручання, яке має сприяти рівновазі між вільним ринком і соціальними потребами.

Бунге наполягав на необхідності прогресивного оподаткування, розвитку державної освіти та підтримки слабозахищених верств населення. Ці ідеї стали основою багатьох державних соціально-економічних політик у XX столітті.

Висновки. Таким чином, психологічний підхід, закладений Бунге, продовжує розвиватися та має великі перспективи в сучасній економічній науці. Його ідеї залишаються актуальними й надалі впливатимуть на формування нових економічних парадигм та моделей поведінки.

Список використаних джерел

1. Вернигора Л. Місце М. Бунге в розвитку вітчизняної економічної думки другої половини ХІХ століття / Л. Вернигора // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2006. – № 84. – С. 34–37.
2. Гайдай Т.В. Поєднання наукових традицій в умовах становлення вітчизняної економічної теорії у другій половині ХІХ ст.: феномен М.Х. Бунге / Т.В. Гайдай // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2006. – № 84. – С. 12–16.
3. Гражевська Н.І. М. Х. Бунге про роль та функції держави в трансформаційній економіці / Н.І. Гражевська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2006. – № 84. – С. 21–24.
4. Кудлак В.Я. Роль соціального чинника у реформаторській діяльності М.Х. Бунге / В.Я. Кудлак // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 1. – С. 21–25.